

PAHA PERHE

Suomi, 2010

Ohjaaja: Aleksis Salmenperä

Käsikirjoittaja: Aleksis Salmenperä

Näyttelijät: Ville Virtanen, Pihla Viitala, Lauri Tilkanen, Vera Kiiskinen, Tomi Salmela, Ismo Kallio, Tomi Salmela, Asko Sarkola, Pertti Sveholm, Sara Paavolainen, Reino Nordin.

Levittäjä: Sandrew Metronome Distribution Finland Oy

Kesto: 95 min.

Ikäraja: K 13

Genre: Draama

Oppimateriaalin tehtävät on suunniteltu lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin, erityisesti psykologian, elämäntutkimuksen ja filosofian opetukseen.

Oppimateriaalin teemoja: Monenkirjaiset perheet, erilaiset isät ja aikuistuvat nuoret. Vuorovaikutus, tunteet ja kehon viestit. Pahan perheen psykoanalyysi.

SYNOPSIS

Paha perhe on tragikomediallinen ylisuojelevasta isästä, joka sotkee suhteensa lapsiinsa ja uuteen vaimoonsa. Kaksi sisarusta on kasvanut riitaisen avioeron seurauksena 16 vuoden ajan erillään. Äidin kuoleman jälkeen nuoret tapaavat jälleen ja viihtyvät toistensa seurassa. Isä yrittää sekaantua nuorten elämään surkuhupaisin seurauksin.

(Lähde: Suomen Filmikamarin pressisivut)

VINKKEJÄ ELOKUVAN KÄSITTELYYN

Ennen elokuvan katsomista

Kootkaa luokassa tai ryhmässä ajatuksia, jotka heräävät elokuvan nimestä ”Paha perhe”. Koonti voidaan tehdä esimerkiksi taululle tukisanoin, miellekartoin tai suullisesti.

- Millaisia mielikuvia elokuvan nimi herättää?

- Millä tavoin perhe voi olla paha?
- Onko paha perhe sama asia kuin huono perhe? Jos ei, niin miten nämä eroavat toisistaan?
- Millainen on hyvä perhe? Onko hyvä perhe sama kuin ihanneperhe?
- Millaisia perheitä tunnet tai tiedät?

Ennen elokuvan katsomista voi olla hyödyllistä jakaa myös luokka tai ryhmä kolmeen osaan. Jokaisen ryhmän tehtävänä on tarkkailla katselun aikana elokuvassa esiintyviä yksityiskohtia ja elokuvailmaisun eri osa-alueita.

- Yksi ryhmä saa tehtäväkseen seurata erityisesti elokuvan visuaalisia elementtejä sekä äänimaailmaa. Millainen värimaailma elokuvassa on? Millaisia kuvakulmia on hyödynnetty eri kohtauksissa? Millaista musiikkia elokuvassa kuullaan? Mikä merkitys väri- ja äänimaailmalla on elokuvan tunnelman ja kerronnan kannalta?
- Toisen ryhmän tehtäväksi jää tarkkailla erityisesti henkilöahmoja; heidän ilmeitään, eleitään ja luonteenpiirteitä. Millaisia hahmoja elokuvassa esiintyy? Millaisiksi heitä voisi luonnehtia? Millaisen panoksen näyttelijöiden roolisuoritukset antavat elokuvalle?
- Kolmannen ryhmän tehtävänä on seurata elokuvan juonta ja kerronnan etenemistä. Miten elokuvan tarina etenee? Miten draaman kaari ilmeni elokuvassa? Oliko joitakin kohtauksia, jotka jäivät erityisesti mieleen? Mitkä kohtaukset olivat tärkeitä tarinan etenemisen kannalta?

Katsomisen jälkeen voitte koota havaintonne yhteen ja miettiä kokonaisuutta: Millaisia tunteita elokuva herätti? Oliko elokuva hyvä vai huono, ja millä perusteella? Miten elokuvan kerronta, väri- ja äänimaailma, siinä hyödynnetyt kuvakulmat sekä henkilöahmot toimivat yhdessä? Yhteisten havaintojen käsitteleminen ja elokuvakokemuksen

purkaminen toimivat muistinvirkistykseenä ja varsinaiseen käsittelyyn johdatteluna.

1. Lindgrenien paha perhe? Monenkirjavat perheet, erilaiset isät ja aikuistuvat nuoret

1.1. Tavallisten perheiden monimutkaiset suhteet

Jokaisella meistä on jonkinlainen perhe. Perheet ovat väistämättäkin erilaisia, koska niiden kokoonpano saattaa vaihdella. Joskus perhe voi olla ydinperhe, jossa on isä, äiti ja esimerkiksi kaksi lasta. Toisinaan perheessä ei ole isää tai äitiä, ja voihan niitä joskus olla kaksikin. Perheitä on monenlaisia. Perheiden arkea säätelevät perheenjäsenten erilaiset elämäntilanteet sekä ulkoiset olosuhteet, kuten koulu- ja työmaailmat sekä yhteiskunta laajemminkin. Perheenjäsenten keskinäisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kannalta olennaisia ovat yksilöiden temperamentit, luonteenpiirteet, erilaiset taipumukset, tiedot, taidot sekä mielenkiinnon kohteet.

- Miettikää luokkanne / ryhmänne kanssa millainen perhe elokuvan Lindgreneillä on? Keitä siihen kuuluu, mitä te heistä tiedätte, millaisia he ovat ja millaiset välit heillä on? Mikä on esimerkiksi isoisän sekä Danielin ja Tildan äidin merkitys elokuvassa? Miten välit muuttuvat elokuvan aikana?
- Voitte havainnollistaa Lindgrenien perheverkostoa tekemällä siitä yhdessä tai ryhmissä *sosiogrammin* eli graafisen esityksen perheen jäsenistä ja heidän välisistä suhteistaan.

(Jokaiselle perheenjäsenelle piirretään ympyrä, josta vedetään viiva toiseen perheenjäseneseen. Ympyrän sisään voi lisätä luonteenpiirteitä, ominaisuuksia, jne. Viiva kuvastaa suhdetta ja vuorovaikutusta; myös viivaan kannattaa tehdä merkintöjä. Muistakaa ottaa tarkasteluun

mukaan isä Mikael, uusi vaimo Laura, Daniel, Milo, Tilda, isoisä Jaan sekä myös Danielin ja Tildan äiti.)

- Millaisia isiä tunnet? Millainen on hyvä tai oikeanlainen isä? Millaisen roolin isän tulee ottaa kotona?

Tietovinkki: Sosiogrammi on havainnollinen esitys sosiometrisestä tutkimuksesta. Sosiometristen tutkimusten avulla voidaan kartoittaa erilaisten ryhmien jäsenten välisiä suhteita, keskinäisiä tunnesiteitä sekä heidän välistä dynamiikkaa. Tällaista menetelmää käytetään erityisesti sosiaalipsykologisesti orientoituneessa tutkimuksessa. Salmivalli (2005) on tutkinut koululaisten toverisuosiota pyytämällä luokan jäseniä nimeämään kolme suosituinta ja epäsuosituinta oppilasta. Tulosten pohjalta on voitu tehdä päätelmiä mm. suosittujen ja torjuttujen oppilaitten asemasta luokassa sekä luokan ryhmädynamiikasta yleensä. Sosiogrammi voi olla työväline, jonka avulla opettaja voi esimerkiksi puuttua tai ennaltaehkäistä koulukiusaamista tai epäsuotuista klikkiytymistä.

Tietovinkki: Jaana Vuori (2004) erittelee suomalaisen isyyskeskustelun perusteella neljä isämallia. *Tasa-arvoinen isä* jakaa kotityöt tasan äidin kanssa. Molemmat vanhemmat käyvät töissä myös kodin ulkopuolella. Omistautunut koti-isä on puolestaan malliesimerkki *hoivaavasta isästä*. *Valintoja tekevä isä* pyrkii ensisijaisesti toteuttamaan itseään ja osallistuu lasten kasvatukseen oman kiinnostuksen mukaan. *Maskuliininen isä* korostaa rooliaan perheen elannon ansaitsijana; hän jättää kodin ja lasten kasvatuksen äidin tehtäväksi.

- Mikä isyyskategoria kuvastaa Mikaelia? Mitkä isyysmallit kuulostavat tutuilta?
- Hakekaa yhdessä tai ryhmissä kuvia isistä sanomalehdistä, mainoskuvista tai internetin kuvahauulla. Yrittäkää löytää mahdollisimman monta isätyyppiä. Miettikää myös millaista oli olla isä esimerkiksi 100, 50 ja 5 vuotta sitten.

1.2. Monenlaisia isiä

Isiä on monenlaisia. Heitä on tiukkoja ja lepsuja; rentoja ja räväköitä. On sellaisia, jotka ovat tuppisuisia, mutta rakastavat lapsiaan yli kaiken. On myös sellaisia, jotka ovat sosiaalisia, mutteivät osaa aina käsitellä asioita tarvittavalla hienotunteisuudella. Isyys on yhteiskunnallisessa muutoksessa; on yhä kasvava joukko isiä, jotka haluavat aktiivisesti osallistua lasten kasvatukseen ja arjen pyörittämiseen yksin, äitien rinnalla tai jopa toisen isän kanssa.

Keskustelkaa luokassa/ryhmässä elokuvan isäkuvasta: Millainen isä Mikael on? Minkä perusteella voisi sanoa, että hän on huono isä? Entä miksi voisi ajatella, että hän on hyvä isä? Mitä hänen tulisi tehdä? Millaisia asioita hän pitää lastensa kasvatuksessa tärkeinä? Millaisiin ratkaisuihin hän päätyy? Miten isä kohtelee poikaansa, entä tyttärtään? Miten hänen lapsensa suhtautuvat häneen? Millainen suhde hänellä on omaan isään? Jos Daniel saisi lapsia, millainen isä hänestä tulisi?

1.3. Nuoret aikuisuuden kynnyksellä

Murrosikäisten ja nuorten aikuisten elämä on lähes yhtä myllerrystä ja hämmennystä. Ensimmäiset finnit ja ensimmäiset karvat. Ensimmäiset seurustelusuhteet, ja ensimmäiset kerrat. Uudet koulut, uudet oppiaineet, uudet opettajat ja uudet kaverit. Lisää vapautta, lisää odotuksia ja lisää vastuuta omasta tulevaisuudesta. Nuoruus on ehdottomasti myös mahdollisuuksien ja itsensä löytämisen aikaa.

Millaisia nuoria Dani ja Tilda ovat? Millaiset ovat heidän elämänsä eväät? Mikä yhdistää heitä ja mikä heidät erottaa? Mitkä asiat ovat heille elämässä tärkeitä? Mitä he kaipaavat tai haluavat? Millaiselta näyttää kunkin tulevaisuus?

Tietovinkki: Psykologiassa on tutkittu sosiaalista pätevyyttä eli kompetenssia (ks. esim. Salmivalli 2005). Sille on ominaista tehokas omien päämäärien ja tavoitteiden saavuttaminen, kuitenkin niin että myönteiset vuorovaikutussuhteet säilyvät muihin. Sosiaalinen kompetenssi edellyttää mm. sosiaalisia taitoja (esim. sopivat käytöstavat, tunteensäätelytaidot), sosiokognitiivisia taitoja (esim. ihmistuntemus, tilannetaju), negatiiviseen käyttäytymiseen puuttumista ja hyviä toverisuhteita (halua olla ystävää).

Pohtikaa yhdessä tai ryhmissä Danielin ja Tildan henkilöhaamojen kautta nuorten elämää ja nuoruuden kehitystehtäviä. Käyttäkää apunanne esimerkiksi kehityspsykologian oppikirjaa tai Nyyti ry:n verkkosivujen Nuoruudesta aikuisuuteen - osiota:
www.nyyti.fi/linkit_ja_artikkelit/artikkelit/nuoruudesta_aikuisuuteen.htm.

2. Ei pysty käsittää! Vuorovaikutus, tunteet ja kehon viestit

2.1. Yhteisen sävelen löytämisen hankaluus

Yksi keskeisimmistä elokuvan teemoista oli ymmärretyksi tulemisen tarve ja taipumus tulla väärin ymmärretyksi. Keskeistä oli isän ja pojan välisen luontevan yhteyden puuttuminen. Tilda kaipasi isällistä välittämistä, mutta tuli vain torjutuksi. Isän kohtelias vaimo piti häntä myös ulkopuolisena. Mikael ei juuri osannut kommunikoida tarkoituksenmukaisesti Laura-vaimonsa kanssa. Yhteisen sävelen löytäminen omaistensa kanssa näytti olevan Mikaelille erityisen hankalaa. Hän tuntui olevan koko ajan eri aaltopituudella muiden kokkiystävä Karin kanssa.

- Millaisia kokemuksia sinulla itselläsi on ongelmallisten asioiden käsittelystä perheessä? Miten kiusallisia asioita tai väärinymmärryksiä kannattaa / ei kannata lähteä ratkomaan? Millä keinoin perheen jäsenten keskinäistä

vuorovaikutusta ja viestintätaitoja voisi parantaa? Voitte käyttää pohdintojen apuna laatimaanne sosiogrammia.

- Luokan / ryhmän kanssa voi käsikirjoittaa ja/tai näytellä erilaisia ratkaisumahdollisuuksia Lindgrenin perheen ongelmien ratkaisemiseksi. Millä keinoin Mikael voisi parantaa suhdettaan vaimoonsa Lauraan? Mitä hänen pitäisi sanoa tai tehdä? Mikä on Lauran rooli ratkaisun löytämisessä? Mitä Laura voisi tehdä Tildan hyväksi? Miten Mikael voisi selvittää järkevämmin mitä oikeastaan Tildan ja Danielin välillä oikeastaan on? Mitä Tilda voisi tehdä, jotta hän saisi paremman yhteyden isänsä?

2.2. Eleet ja ilmeet viestivät

- Muistatko missä kohtauksissa erityisesti ilmeillä ja eleillä oli elokuvassa erityisen merkittävä asema? Tarvitaanko aina vain sanoja viestimään sitä mitä tunemme ja mitä koemme? Mikä on sanojen suhde ilmeisiin ja eleisiin? Onko joskus myös hyvä sanoa ääneen se, mitä ajattelee vaikka se näkyisikin päältä?

Elokuvassa vahva elehtiminen ja ilmeiden viestinnällinen merkitys konkretisoituvat ruokapöytäkohtauksissa. Illallisten äärellä ruodittiin menneisyyttä, puitiin perheen ongelmia ja kiistakysymystä. Useinkaan ei tarvittu sanoja viestin perille saattamiseksi; ilmeet kertovat enemmän kuin tuhat sanaa. Katsoja otettiin mukaan kohtauksiin. Jokainen meistä varmaan on käynyt ahdistavan ja kiusallisen ruokapöytäkeskustelun itselle vieraiden sukulaisten tai uusien tuttavien kanssa. Varmaan monikin meistä on pitänyt surun- ja pettymyksenäyteistä kiukkua

sisällään, joka myöhemmin purkautuu itkuna ulos.

Tietovinkki: Ihmisen mieli on kehittynyt eräänlaiseksi informaatioprosessoriksi, joka kerää, käsittelee ja tulkitsee sosiaalisesta ympäristöstään erilaisia vihjeitä, viestejä ja merkityksiä. Tämä on ollut selviytymisen kannalta ratkaisevaa. Psykologit ovat sitä mieltä, että on olemassa ilmeitä, joiden merkitys on universaali eli niiden tuottaminen ja tulkitseminen on vahvasti ihmisen biologian varaan rakentuva prosessi. Tällaisia ovat iloisuuden, vihan, surun, inhon, pelon ja yllätyksen ilmeet. Se missä tilanteissa ilmeitä ja eleitä käytetään, on puolestaan kulttuurisidonnaista. Ihminen oppii ympäristön avulla hallitsemaan tunteitaan ja ilmentämään niitä harkitusti ja tilannekohtaisesti. (Ks. esim. Atkinson & al, 2000, Expression and emotion)

Kasvojen tunneilmeiden tulkintaprosessissa ovat mukana erityisesti oikean aivopuoliskon ohimolohko, kasvojen tunnistuksessa tärkeitä ovat päälaen- ja takaraivonlohkot. Tutkimukset ovat paikantaneet ilmeiden prosessoinnin myös aivojen solutasolle, nimittäin nk. peilisolut ovat neuroneita, jotka reagoivat liikkeisiin, ääniin, ilmeisiin ja eleisiin. Kyseiset solut aktivoituvat kun toinen ihminen tai olento toimii tai kokee, siksi niitä kutsutaankin empatianeuroneiksi. Pelisoluja on löydetty erityisesti Brocan alueelta, otsa-, ohimo-, ja päälaenlohkoista. Wikipedia: Mirror neuron).

3. Vääränlaisia tunteita ja tulehtuneita suhteita. Pahan perheen psykoanalyysi.

Sigmund Freudin kehittämän psykoanalyysin ansiot ovat kiistattomia; arkipuheessamme käytämme tottuneesti käsitteitä ego, patoutuma, lipsahdus ja peniskateus. Psykoanalyysi on tullut osaksi länsimaalaisen ihmisen tapaa puhua omasta toiminnastaan. Freudilaisen psykoanalyysin asema mielen toiminnan selittäjänä on nykyisen psykologian tutkimuksen ja tiedon valossa kuitenkin kiistelty. Moniakkaan Freudin väitteitä ei ole pystytty empiirisesti todentamaan eikä niiden yleistettävyyksiä ole aukotonta. Vaikka

psykoanalyysin anti psykologiatieteelle on monilta osilta enää vain historiallinen tosiasia, sen käyttö ihmisen toimintaa selittävänä teoriana on säilynyt vielä varsin elävänä esim. taiteen- ja kulttuurintutkimuksessa.

3.1. Elokuva ja psykoanalyysi

Elokuva ja psykoanalyysi ovat lähes yhtä vanhoja, molempien nimittäin lasketaan syntyneen vuonna 1895. Psykoanalyysia on yhtäältä käytetty valmiiden elokuvien merkitysten tulkkinä, toisaalta sitä on hyödynnetty jo käsikirjoituksissa innoittavana taustajäsennyksenä. Alanen (2007) esittää 7 tapaa, jolla elokuvaa voidaan lähestyä psykoanalyysin kautta:

1. Kulttuurimytologia: minkälaisia kulttuurisia myyttejä elokuva käsittelee?
2. Subjektiviteetti: miten elokuvatekijän elämäkerta heijastuu elokuvaan?
3. Inhimillisen kasvu: miten kriiseistä ja vaikeuksista selviydytään?
4. Unet: miten Freudin uniteoriat esiintyvät elokuvan rakennuselementeissä?
5. Katsoja: miten elokuva koetaan ja mitkä teemat puhuttelevat?
6. Käsikirjoitus: miten elokuvantekijä tietoisesti hyödyntää psykoanalyysiä?
7. Henkilöhahmo: miten yksittäistä henkilöä voitaisiin tarkastella psykoanalyysin kautta?

3.2. Perverssin paranoia

Pahan perheen kerronta ja juonenkulku tiivistyvät Mikaelin pakkomielleiseksi muuttuneen ajattelun ympärille. Hän on varma, että Danielin ja Tildan välillä on myös jotain muuta kuin sisaruksellista rakkautta ja huolenpitoa. Ensin alkaa tarkkailu, vahtiminen ja pyrkimys kontrolloida sisarusten kanssakäyntiä. Nämä keinot eivät tuo muutosta tilanteeseen vaan kärjistävät nuorten vastakkainasettelua suhteessa isäänsä. Mikael juonii kokkiystävänsä Karin

kanssa ja he päättävät erottaa sisarukset toisistaan kaappaamalla Danin ja lähettämällä Tildan takaisin Tanskaan. Yritys erottaa nuoret kuitenkin epäonnistuu dramaattisesti ja elokuvan lopussa Mikael ei voi kun antaa periksi. Perverssin paranoia etäännyttää lopulta Mikaelin kaikista rakkaistaan; hän jää yksin maantien varteen tuulessa lepattavine lahkeineen.

- Millainen suhde Danielilla ja Tildalla oikeastaan oli? Olivatko Danielin tunteet Tildan suhteen samat kuin Tildan tunteet Danielia kohtaan? Minkä perusteella Mikael oletti mitä oletti? Olivatko hänen päätelmänsä ja siitä johdetut toimet oikeutettuja?
- Pohtikaa elokuvaa psykoanalyysin avulla. Millaisiin tapahtumiin ja kohtauksiin tällöin tartutte? Voitte jakaa ryhmänne / luokkanne pienempiin ryhmiin. Jokaiselle ryhmälle annetaan mahdollisuus tutustua yhteen tai useampaan psykoanalyysissä käytettyyn käsitteeseen esimerkiksi kirjallisuuden tai netin avulla, minkä jälkeen ryhmissä pohditaan ja keskustellaan siitä miten se elokuvassa mahdollisesti ilmeni. Voitte myös käyttää jotakin Alasen ehdottamasta näkökulmasta elokuva-analyysiin.

Esimerkkikäsitteinä voisivat toimia:

Oidipuskompleksi

(Ilmenee tarinassa käänteisesti tai muunnoksena. Isä on kateellinen pojan ja siskonsa välisestä suhteesta. Isä haluaisi poikansa ja tyttärensä huomiota, eikä hän sitä saa. Isä kanavoi vihansa pakkomielteiseen kyttäilyyn)

Isänmurha

(Daniel on valmis tekemään mitä tahansa ylläpitääkseen ja säilyttääkseen suhteen siskoonsa. Hän taistelee ja rimpuilee isäänsä vastaan jopa väkivalloin.)

Libido ja thanatos

(Elämän ja kuolemanvietit vuorottelevat elokuvassa. Väkivaltaan ja aggressiivisuuteen viittaavat kohtaukset kuvastavat thanatosta, libido esiintyy puolestaan esimerkiksi seksuaalisissa eleissä ja puheissa)

Kastraatiopelko ja peniskateus

(Isän voisi ajatella potevan kastraatiopelosta: hän näkee tyttärensä uhkana perheelleen ja sitä myöten itselleen. Tilda on Mikaelille petollisen äitinsä tytär. Tilda puolestaan kokee riittämättömyyttä isänsä suhteen. Isä ei ole kiinnostunut hänestä ja hän saa huomiota veljeltään ja kahvilan vakioasiakkaalta.)

Tietovinkki: Westermarck-efekti on suomalaisen antropologi Edvard Westermarckin teoria, jonka mukaan henkilöt eivät tunne luontaista sukupuolista vetoa kasvinkumppaneihinsa, kuten sisaruksiinsa. Westermarck arveli, että kyseessä on biologisen evoluution tuottama vaisto, jonka tarkoituksena on estää sisäsiittoisuutta ja insestiä. Westermarck siis vastusti Freudin teoriaa, jonka mukaan lapsilla on luontainen taipumus oidipuskompleksiin ja muihin insestikuvitelmiin. Kaksostutkimukset ovat osoittaneet, että geeneillä on suurempi vaikutus yksilön persoonallisuuteen kuin lapsuuden kokemuksilla. Psykoanalyysi on kuitenkin Westermarckin kanssa samalla kannalla sikäli, että psykoseksuaalisen kehityksen lopputuloksena pidetään insestikammoa; Westermarck ei ottanut kantaa siihen, millainen kehitysprosessi johtaisi insestikammoon ja mikä olisi lähtötilanne. (Wikipedia: Westermarck-efekti.)

Kirjallisuutta:

**KOULUKINON ELOKUVAKASVATUS-
OPPIMATERIAALI**

Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.), 2004. *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino 2004.

Alanen, Antti (toim.), 2007. *Elokuva ja psyyke. Verhon takana*. Helsinki: Minerva.

Atkinson, Rita & al., 2000. *Hildgard's Introduction to Psychology*. Fort Worth: Harcourt.

Lehtinen, Tiina & Ismo, 2007. *Mikä mättää? Murrosiän muutokset kotona ja koulussa*. Helsinki: Edita.

Salmivalli, Christina, 2005. *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Oppimateriaalin on laatinut
teologian maisteri Oscar Ortiz-
Nieminen

Oppimateriaalin on tuottanut
Koulukino.